

Шидловський І. В., Гнатина О. С. Особливості та проблеми функціонування університетських музеїв // Всеукраїнський Музейний Форум. Матеріали науково-практичної конференції; за ред. Л. О. ГРІФФЕНА. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 343-346.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ МУЗЕЇВ

Ігор Шидловський, Оксана Гнатина

Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана
Франка

вул. Грушевського, 4, Львів, 79005. E-mail: shydlyk@gmail.com

Музеї університетів України, це особлива сфера діяльності, яка, на перший погляд, вирізняється між іншими своєрідним міжвідомчим підпорядкуванням. Хоч насправді, це установи, які не належать до міжгалузевих, тому, де-юре – вони підпорядковуються Міністерству освіти та науки України та відповідним «положенням» Міністерства культури України, а де-факто – складається враження, що вони мало потрібні обом згаданим відомствам.

Ось саме з цього, напевно, й починаються особливості університетських музеїв. У 2006 році, згідно «Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України» музеям навчальних закладів дозволили підпорядковуватися й положенням Закону України «Про музеї та музейну справу». У цьому разі, деякі музеї скористалися цим і замінили ставки інженерів та лаборантів на – зберігачів фондів. У грошовому еквіваленті заробітної плати, це нічого не змінило, але музейним працівникам стали виплачувати кошти на оздоровлення і нараховувати надбавку за стаж. Проте, така стабільність була не тривалою. А вже з 2011 року, усі бюджетні ставки в університетських музеях, замінили на ставки зі спецфонду університету, оскільки посади музейних працівників не належать до таких Міністерства освіти і науки.

Ще однією віхою життя університетських музеїв є те, що їх часто порівнюють зі шкільними музеями, що далеко не завжди правомірно чи й можливо. Хоч, і університетські музеї бувають «справжніми» музеями та музеями-кабінетами.

Якщо аналізувати університетські зоологічні музеї, то, не принижуючи значущості та ролі шкільних музеїв, можна стверджувати, що музеї університетів мають набагато кращі колекції й базу для науково-дослідної, навчально-освітньої та експозиційно-екскурсійної роботи. На той час, як шкільні музеї, представлені головним чином музеями-кабінетами. Серед них лише незначна частка виконують ті функції, які притаманні «справжньому» музею.

Чимало музеїв вищих навчальних закладів були створені досить давно, що дало можливість їм зібрати численні та цінні збірки і розвинути навчальну, наукову й експозиційну діяльність, яку вони провадять упродовж багатьох років. В Україні, функціонують 28 університетських зоологічних музеїв, у яких

зберігають понад 1,5 млн. зразків, серед яких багато рідкісних зникаючих і зниклих видів, а також типові зразки – першоописи об'єктів тваринного світу, яких налічується не менше ніж 500. Такі, вперше описані для науки види тварин, зберігають також у колекціях наукових установ Академії наук України, зокрема в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена, Національному науково-природознавчому та Державному природознавчому музеях.

Проте університетські музеї, хоч і виконують такі ж функції, як академічні чи підпорядковані Міністерству культури та зберігають надзвичайно велику частку фондового матеріалу, вони й досі не мають узаконеного юридично-правового статусу. Деякі з цих музеїв, за активну позицію і діяльність, отримали статус «народних» музеїв, але і це нічого їм не дало.

До особливостей роботи музеїв ВНЗ належать не лише фінансування – розмір заробітної плати, але й штатний розклад і час роботи музею (переважно, протягом робочого тижня – понеділок - п'ятниця), а у штаті 1-2 особи (рідко більше, до 5-7, а подекуди жодної – призначаються лише відповідальні, чи так звані, куратори музею) та склад посадових обов'язків (де, одні й ті ж люди виконують догляд, препарування, реставрацію музейних предметів, ведуть екскурсії та лекції, організують виставки та різноманітні акції, займаючись оформленням залів). Це, на перший погляд, загальний перелік робіт, які дійсно у змозі виконувати працівники музею, але коли у музеї понад 100 тисяч музеалій, то чи під силу це все малому колективу, що складається з 1-2 осіб?

Музеї університетів ведуть наукову діяльність – публікують наукові праці, співпрацюють з вітчизняними та закордонними науковими інституціями. Тобто, такі музеї, фактично, виконують і наукову діяльність, хоч і не мають наукових ставок. Здійснення значного обсягу музейної праці, а ще значний потік відвідувачів та велика кількість екскурсій вимагають додаткових робочих місць.

Музеям потрібні молоді талановиті працівники. Тому варто створити для цього необхідні умови, бо теперішній час для музеїв є досить нелегким. Все змінюється, в суспільстві міняються цінності й пріоритети, споглядання величі і краси природи не становить для сучасної людини (яка навіть не має часу зупинитися) в такому прогресивному світі чогось життєво необхідного, є набагато важливіші проблеми (як вижити?), які з року в рік стають все гострішими.

Саме тому, до проблем роботи музеїв ВНЗ ми відносимо невідповідність штатного розпису та їхню другорядну роль. Нажаль, в університетах, вони потрібні лише для проведення занять за розкладом, підготовки та курсів студентів і школярів перед олімпіадами, конкурсами, просвітницької та профорієнтаційної роботи тощо. Науково-дослідна й експозиційно-екскурсійна робота музеїв знаходяться на другому плані вишів, оскільки така діяльність потребує додаткових фінансових затрат, окрім зарплати працівникам (дещо інша ситуація з музеями, які належать до об'єктів національного надбання).

Не відповідна кількість персоналу, з мінімальною зарплатою і значною кількістю обов'язків, викликає незадоволення і відбиває бажання у молодих людей та випускників вишу влаштуватися на роботу в музей. Тому, протягом останніх років спостерігається текучість кадрів музейних працівників вишів, або дроблення ставок, що дає можливість сумісникам працювати на основній –

вище оплачуваній роботі. Таким чином, музейна діяльність стає другорядною і на неї виділяється менша кількість часу і сил.

Іншою проблемою усіх університетських музеїв є відсутність наукових посад (ставок). Деякі з них були скасовані приблизно у 2007 році, а у більшості – ще протягом 60-70-х років ХХ століття. Хоч, за визначенням Закону України «Про музеї та музейну справу» музеї, це – культурно-освітні та науково-дослідні заклади. То як же вони можуть бути науково-дослідними, коли у них немає наукових посад? Таке ж запитання можна поставити й до визначення музеїв, які належать до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Який же науковий об'єкт без наукових кадрів?

Тому, відразу ж напрошується крайня необхідність віднести музеї ВНЗ до науково-дослідних підрозділів вишів, запровадити у них наукові посади та розробити окреме типове положення, де визначити статус музею та його персоналу. Дуже важливо розробити й штатні розписи, які враховували б кількість відвідувачів музею та об'єм фондової збірки (кількість одиниць зберігання у музейному зібранні). Можливо, великі університетські музеї мають і дещо більше завдань, ніж «звичайні» музеї чи музеї-кабінети?

Чомусь у іншому відомстві, а саме, у Міністерстві екології та природних ресурсів України, у національних парках та заповідниках існують наукові підрозділи, а відповідно й посади наукових співробітників! І там працюють такі самі випускники вишів, як і в університетських музеях.

Музеї, що належать до об'єктів, що становлять національне надбання, знаходяться дещо в іншій, кращій ситуації, оскільки вони отримують від Міністерства освіти і науки цільові кошти на підтримання своєї діяльності. У такому разі виші, можуть і не витратити зайвих коштів на них, окрім нарахування заробітної плати працівникам. Але, таких музеїв у державі мало. Зокрема, станом на 2011 рік, до об'єктів національного надбання належали 117 різноманітних колекцій, серед них зоологічного профілю, лише два академічних природознавчих музеї (ННПМ і ДПМ), два зоологічних музеї (Чернівецького та Львівського університетів), Фондова збірка Інституту зоології НАНУ і Колекція гідробіонтів Світового океану Інституту біології південних морів.

Таким чином, для подальшої підтримки діяльності та розвитку університетських музеїв необхідним є підвищення юридично-правового статусу їх та віднесення до науково-дослідних підрозділів ВНЗ, розробка типового положення з визначенням статусу музею та його персоналу, створення наукових посад, збільшення особового персоналу в музеях, а відповідно розробка штатного розпису, підвищення заробітної плати працівникам.